

پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

گزارش گفت‌وگوهای فرهنگی

فآب و همیزی فرهنگی
تجزیه و تحلیل گفت‌وگوها
و تدوین مضامین اصلی
دیدگاه‌های مطرح‌شده

مؤسسه پژوهشی فرهنگی فهیم

پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

ناشر: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

عنوان: فقه و ممیزی فرهنگی: تجزیه و تحلیل گفت‌وگوها و تدوین مضامین اصلی
دوره‌های پژوهش

اجرا زیر نظر دکتر محمدرضا بهمنی، دکتر داریوش مطلبی و دکتر مهدی مولایی آرانی

تنظیم: مؤسسه پژوهشی فرهنگی فهیم

ویراستار: محمدرضا زاهدی قاتق

صفحه‌آرایی: مهتاب خاکیان

نوبت چاپ: اول - بهار ۱۴۰۰

شمارگان: برای مخاطبان خاص

همه حقوق این اثر برای پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات محفوظ است.
در صورت تخلف، پیگرد قانونی دارد.

نشانی: تهران، پایین‌تر از میدان ولی‌عصر (عج)، خیابان دمشق، شماره ۹، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
صندوق پستی: ۶۲۷۴ - ۱۴۱۵۵ تلفن: ۸۸۹۰۲۲۱۳. دورنگار: ۸۸۸۹۳۰۷۶ Email: nashr@ricac.ac.ir

فهرست مطالب

۱.....	پیشگفتار
۷.....	درآمد

فصل اول: مبادی

۱۳.....	۱. مفهوم‌شناسی
۱۶.....	۲. ممیزی در حوزه‌های مختلف فرهنگی
۱۶.....	الف) حوزه کتاب
۲۸.....	ب) حوزه موسیقی
۳۱.....	ج) حوزه فیلم
۳۹.....	۳. منابع ممیزی
۴۰.....	منابع کلی
۴۵.....	۴. ممیزی در دیگر کشورها
۴۶.....	ممیزی در آمریکا
۴۸.....	ممیزی در انگلیس
۵۰.....	ممیزی در فرانسه
۵۲.....	ممیزی در آلمان

فصل دوم: مبانی

۵۵.....	۱. تأسیس اصل
۵۶.....	الف) اصل آزادی انسان
۶۰.....	ب) اصل عدم ولایت
۶۲.....	ج) اصل اولی در اقدامات حکومت
۶۲.....	۲. مبانی فقهی ممیزی

۶۴	الف) اختیارات و وظایف حکومت اسلامی
۷۸	۳. ایجاد نظم عمومی و جلوگیری از اختلال نظام (حفظ نظام)
۸۷	ب) قاعده حرمت اعانه بر اثم
۹۰	ج) حرمت حفظ کتب ضلال
۹۷	د) قاعده حرمت اشاعه فحشا
۹۹	ه) از باب التعمیر لکل عمل محرم
۱۰۱	و) حرمت اضرار به غیر
۱۰۲	ز) لزوم حفظ منافع ملی
۱۰۳	۴. فتوای معیار
۱۰۴	مشهور فقها
۱۰۴	فتوای فقیه حاکم
۱۰۵	فتوای فقهای ناظر بر قانون
۱۰۶	فتوای فقیه اعلم
۱۰۶	فتوای کارآمدتره

فصل سوم: چالش‌های ممیزی

۱۰۹	مقدمه
۱۰۹	۱. قاعده تزامم و ممیزی
۱۱۱	حقوق حکومتی
۱۱۴	۲. محورهای محدودکننده ممیزی
۱۱۵	یک) آزادی‌ها
۱۲۶	۳. حق نظارت عمومی
۱۲۹	۴. امر به معروف و نهی از منکر
۱۳۲	امر و نهی در برابر قدرت
۱۳۴	۵. وظیفه نصیحت
۱۳۷	۶. ممیزی و حریم خصوصی

فصل چهارم: شفاف سازی مفاهیم قانونی

۱۴۱	مقدمه
۱۴۲	عناوین معیار
۱۴۲	الف) عناوین معیار در نگاه ارزیابان
۱۴۴	ب) عناوین معیار در مقررات
۱۴۷	تبیین عناوین و اصطلاحات قانونی
۱۴۷	الف) دین
۱۶۶	ب) اخلاق
۱۷۰	ج) سیاست و اجتماع

پیشگفتار

پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات به عنوان بازوی پژوهشی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در راستای اهداف و مأموریت‌های خود همواره به پژوهش‌هایی در حوزه فرهنگ و جامعه می‌پردازد که اساساً از چهار وجه به جامعه کلان فرهنگی کشور خدمت می‌کنند؛ نخست از مسیر تولید داده و ارائه تحلیل‌های فرهنگی، اجتماعی در باب مسائل فرهنگی، اجتماعی و هنری؛ دوم از طریق ارتباط علمی و فرهنگی با جامعه پژوهشی، صاحبان اندیشه و بسترسازی برای ایجاد گفت‌وگوهای علمی؛ سوم برآوردن نیازهای پژوهشی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی؛ و چهارم نشر کتب فرهنگی، هنری و اجتماعی. امید است، این تحرک علمی و پژوهشی به ایجاد نشاط علمی و گسترده‌تری ارتباط حوزه فرهنگ با اهالی فرهنگ در کشور به معنای عام خود منجر بشود.

نوع نگاه به فرهنگ از زاویه دولتی بودن و مسائلی از این دست باعث می‌شد تا جامعه دانشگاهی و، به‌ویژه، سطح روشنفکری جامعه ارتباط خوب و سازنده‌ای با نهادهای فرهنگی و هنری برقرار نکنند و این مسئله در درازمدت آسیب فرهنگی مهمی را دامن می‌زد که شکاف بین اهالی فرهنگ و رخدادهای فرهنگی در جامعه از نتایج بلافصل آن بوده است. پژوهشگاه تا حدی در تلاش است این شکاف را از بین ببرد و از مسیرهای مختلف و با

برنامه‌ریزی پژوهشی مبتنی بر نیازهای فرهنگی، هنری و اجتماعی به حل این معضل بپردازد. این تلاش به ثمر نخواهد نشست مگر با گفت‌وگوهای سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان با اهالی فرهنگ و هنر کشور.

یکی از الزامات گفت‌وگوی فرهنگی ایجاد بستری برای ظهور و بسط فرهنگ گفت‌وگو در سطوح مختلف است. «چندصدایی بودن»، «امکان اظهار هویت به معنای امکان طرح اندیشه و تفکر» و «تفاهم و مجال شنیده شدن» از سوی طرفین گفت‌وگو ویژگی‌های فرهنگ گفت‌وگوست. در صورت تحقق این ویژگی‌هاست که می‌توان امیدوار بود گفت‌وگوی فرهنگی شکل بگیرد و مهم‌تر از آن نتیجه مطلوب را بر جای بگذارد.

برنامه گفت‌وگوهای فرهنگی یکی از مهم‌ترین این تلاش‌ها در چند سال اخیر بوده است. این گفت‌وگوها در سه سطح طراحی شده است: سطح اول، گفت‌وگوهای وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی با اهالی فرهنگ و هنر و صاحب‌نظران حوزه‌های مختلف در زمینه تحولات فرهنگی در دهه پنجم انقلاب؛ سطح دوم، گفت‌وگوهای معاونت‌ها و سازمان‌های تحت پوشش وزارتخانه با اهالی فرهنگ و هنر و صاحب‌نظران حوزه‌های مختلف در زمینه «چالش‌زدایی در حوزه‌های مأموریتی معاونت‌ها و سازمان‌ها»؛ و سطح سوم، گفت‌وگوهای ادارات کل ارشاد استانی وزارتخانه با موضوع بهبود کسب‌وکارهای فرهنگ و هنر. در نظام مسائل نه‌گانه برنامه تحول وزارتخانه، از یک سو، بر مسئله «فقدان گفت‌وگوهای سازنده و فراگیر» تصریح شده و از سوی دیگر، مسئله «نقش کم‌رنگ اهالی فرهنگ و هنر، صاحب‌نظران و مؤسسات و گروه‌های مردمی در تصمیم‌گیری‌های عرصه فرهنگ» مورد توجه قرار گرفته است. مجموعه حاضر در پی پاسخ به این پرسش اساسی است که «چگونه می‌توان گفت‌وگوهای فرهنگی را به مدد بهبود سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری در عرصه فرهنگ و هنر فراخواند؟».

نظام موضوعات گفت‌وگوها بدین صورت بوده است که در سطح وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی، تحولات فرهنگی ایران در دهه پنجم انقلاب مورد

گفت‌وگو قرار گرفت که مشتمل بر پنج موضوع بوده است:

- آینده دینداری در ایران با تأکید بر دهه پنجم انقلاب؛
- الگوی مناسبات حوزه فرهنگ و هنر با حاکمیت در دهه پنجم انقلاب؛
- تحولات فضای مجازی و شاخص‌های حکمرانی در عرصه فرهنگ و هنر در دهه پنجم انقلاب؛

- تنوع اقوام و مذاهب و هویت ملی در دهه پنجم انقلاب؛
 - مناسبات فرهنگی ایران و جهان اسلام و هویت تمدنی در دهه پنجم انقلاب.
- در سطح معاونت‌ها و سازمان‌های تحت پوشش وزارتخانه، چالش‌زدایی در حوزه‌های مأموریتی معاونت‌ها و سازمان‌ها مورد گفت‌وگو قرار گرفت که در جدول زیر به آن‌ها اشاره می‌شود:

معاونت فرهنگی	نشر؛ فرصت‌ها و تهدیدهای مداخله حاکمیتی
معاونت هنری	امتداد هنر هویت‌بخش دیروز در هنر امروز ایران
معاونت امور مطبوعاتی و اطلاع‌رسانی	مرجعیت رسانه‌های داخلی
معاونت قرآن و عترت	کارویژه‌های حاکمیتی برای محوریت قرآن و حدیث در نظام فرهنگی کشور
سازمان امور سینمایی	غناي معاونت سینمای ایران
سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی	ظرفیت‌های غیرحاکمیتی در گسترش همکاری‌های فرهنگی و هنری عرصه بین‌الملل
سازمان اوقاف و امور خیریه	وقف برای فرهنگ و هنر
ستاد هماهنگی کانون‌های فرهنگی و هنری مساجد	تقویت امتداد اجتماعی مساجد
نهاد کتابخانه‌های عمومی	راهکارهای ارتقای سرانه مطالعه در ایران
مرکز توسعه فرهنگ و هنر در فضای مجازی (مرکز فناوری اطلاعات رسانه‌های دیجیتال)	سواد رسانه‌ای و توان انتخاب‌گری مردم در فضای مجازی

در سطح ادارات کل استانی وزارتخانه نیز موضوع بهبود کسب‌وکارهای فرهنگ و هنر محور موضوعی بوده است که شش موضوع به شرح زیر مورد گفت‌وگو قرار گرفت:

• راه‌های همکاری مدیریت فرهنگی و مدیریت شهری برای رونق کسب‌وکارهای فرهنگی در شهرها:

- ظرفیت‌های مردمی خودجوش در رونق کسب‌وکارهای فرهنگی بومی؛
- الگوهای جذب سرمایه‌های خرد برای رونق کسب‌وکارهای فرهنگی؛
- توسعه فرهنگی شهرستان‌های محروم و کمتر توسعه‌یافته؛
- موانع اشتغال و کارآفرینی فرهنگی و هنری در شهرستان‌ها؛
- ظرفیت‌های وقف و نذر فرهنگی برای رشد مصرف فرهنگی.

شیوه برگزاری جلسات گفت‌وگو توسط دبیرخانه گفت‌وگو و با رعایت ملاحظات زیر به‌عنوان خطوط راهنمای برگزاری و تدوین نتایج گفت‌وگوها صورت گرفته است:

برای هر موضوع یک دبیر علمی با پیشنهاد معاونت یا سازمان مربوط و تأیید دبیرخانه، و برای نظارت بر اجرای دقیق و صحیح کل پروژه یک دبیر اجرایی تعیین شده است.

پیش از برگزاری نشست‌های گفت‌وگو، یک گزارش اجمالی (حدود ۱۰ صفحه) حاوی پیشینه دیدگاه‌های موافق و مخالف، و نیز اطلاعات و آمار مرتبط با موضوع مورد گفت‌وگو توسط دبیر علمی (با مشارکت واحد سازمانی ذی‌ربط در وزارتخانه) تدوین شده و پس از تأیید دبیرخانه، در اختیار اعضای مشارکت‌کننده (متشکل از اهالی فرهنگ و هنر، حوزویان و دانشگاهیان، کارگزاران و مدیران دولتی، و اهالی صنوف) در گفت‌وگو قرار گرفته است؛ این گزارش حاوی ابعاد مؤلفه‌های مسئله مورد مطالعه به‌منظور بررسی در جلسات گفت‌وگو بوده است.

مدیریت علمی مباحث درون نشست‌های گفت‌وگو به‌گونه‌ای تدارک دیده شده است که منتهی به راه‌حل‌های مناسب و تصمیم درست در وزارتخانه باشد؛ فایل صوتی جلسات گفت‌وگو پس از هر نشست پیاده‌سازی و استخراج شده است.

شیوه تحلیل و تدوین نتایج گفت‌وگوها بر روش تحلیل مضمون مبتنی

بوده است، به گونه‌ای که مباحث ارائه‌شده در قالب مفاهیم و گزاره‌های اصلی، مقولات، مسائل و الزامات حل مسئله طبقه‌بندی شده است. بر اساس این تحلیل، دستور نشست بعدی آماده و قبل از برگزاری جلسه گفت‌وگو برای مدعوین ارسال می‌شده است تا هدفمندی جلسات ناظر بر مسائل اصلی حفظ شود. بعد از برگزاری سه یا چهار جلسه گفت‌وگو، مسائل اصلی و راهکارهای پیشنهادی برای حل آن تدوین شده است. همچنین تلاش شده است، نتایج گفت‌وگوها در قالب مناسب و در حجم مدیریتی به گونه‌ای تدوین شود که حداقل شامل این سه بخش باشد: ۱. تبیین مسئله، ۲. اهم دیدگاه‌های مطرح‌شده و ۳. پیشنهادها. خلاقانه و کاربردی مطرح‌شده در گفت‌وگوها. این مراحل در دیگر طرح‌های مرتبط با گفت‌وگوهای فرهنگی و از سوی مجریان این طرح‌ها (شامل موسسه فرهنگی هنری محراب فهیم، موسسه علمی فرهنگی آفاق حکمت اندیشه اسلامی، و مدرسه اسلامی هنر) نیز انجام شده است.

در مجموعه پیش رو که به همت پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات به‌عنوان دبیرخانه گسترش گفت‌وگوهای فرهنگی به انتشار می‌رسد، تلاش بر این بوده است که اولاً این اصول رعایت شود و ثانیاً نتیجه مطلوب و موردنظر حاصل شود. مسئولیت‌هایی که بر عهده دبیرخانه بوده است عبارت بودند از: هماهنگی و پیگیری اجرای برنامه‌های گفت‌وگو؛ تدوین مباحث و نتایج گفت‌وگوها مطابق الگوی تعریف‌شده؛ و اطلاع‌رسانی و انتشار گزارش‌های رسانه‌ای گزارش‌ها. همان‌طور که هدف اصلی این طرح معطوف به «عنی‌سازی نقش‌ها، فعالیت‌ها و تصمیم‌های حاکمیتی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی از رهگذر گفت‌وگوهای فرهنگی» بوده است، پژوهشگاه به‌عنوان دبیرخانه این گفت‌وگوها به خروجی‌های راهبردی و متناسب با الگوی مندرج در طرح کلی برنامه گفت‌وگوهای فرهنگی دست پیدا کرده است که تقدیم جامعه علمی و نظام تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری فرهنگی، هنری و اجتماعی کشور می‌شود.

امید است، مجموعه حاضر بتواند به همگرایی اهالی فرهنگ و هنر

و صاحب‌نظران و سیاست‌گذاران این عرصه دست پیدا کند و نیز بتواند به تقویت فرهنگ گفت‌وگو و حل مسائل عرصه فرهنگ در ایران منجر شود. از این رو پژوهشگاه بر خود وظیفه می‌داند صمیمانه از تمام عوامل، نهادها و افراد تأثیرگذار در این مسیر: دکتر محمدرضا بهمنی، دکتر داریوش مطلبی، دکتر مهدی مولایی آرنی، کتابون قهرمانی، سیدشهاب لاجوردی، حجت‌الاسلام محمد رضایی، حجت‌الاسلام دکتر سیدمحمدحسین نواب، دکتر خسرو طالب‌زاده، دکتر محمدرضا جلالی، ابوالفضل عربشاهی، دکتر احمد صدری، دکتر حمید ضیایی‌پرور، حجت‌الاسلام دکتر علی ملانوری، محمدرضا جعفری، دکتر محمود اربابی، دکتر محمدعلی ربانی، دکتر حسین علی‌جعفری، دکتر محمد جوهرچی، سلمان روحی، دکتر کاوه قادری، دکتر کمیل قیدرلو، دکتر مریم جانقربان، حامد نظری، سیدیونس سیدمیرزایی، نازنین فرزانه‌جو و همکاران محترم از ادارات کل ارشاد استانی تشکر کرده و همواره قدردان زحمات این عزیزان و دیگر یاری‌رسانان در این مجموعه هستیم.

دکتر محمد سلگی

پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات